

AVRASYA'DA TÜRKLERİN İLK ÇAĞLARI**Marcel ERDAL**

Freie Üniversitesi, Berlin / Almanya

ÖZET

Bildiride ilk önce Doğu Avrupaya Orta Çağda göç etmiş olan Türk boyları, Doğu Avrupa'da kurulan Türk devletleri teker teker tanıtılacak, özellikle Göktürklerin müttefikleri olan Hazarlar üzerinde durulacaktır. Sonra Kaşgarlının, haritasında Doğu Avrupa boylarını nasıl gösterdiği anlatılacaktır. Üçüncü konu Volga (İdil) Bulgarları, yazıtları ve dilleri ve bu dilin Çuvaşça ile olan gramer ilişkileri olacaktır. Volga Bulgarcası ve Çuvaşçanın özellikleri diğer Türk dillerinden nasıl ayrılmaktadır? Tuna Bulgarlarının dili hakkında ne biliyoruz? Macarcaya ulaşan en eski Türk etkisi ne olmuştur? Hazarların dili Bulgar-Çuvaş tipinden miydi, Genel Türkçe tipinden mi? Moğolcanın Türk dillerine uyan sözcükleri ve ekleri acaba hangi Türk diline en yakındır? Burada *r / l* konusundan başka diğer Çuvaş-Bulgar-Moğol dil bağlantıları üzerinde de durulacaktır.

Altay akrabalığı yanlısı olan araştırmacılar Çuvaş-Bulgar kolunun Türk ve Moğol dil grupları arasında bir köprü teşkil ettiği düşüncesindeydiler. Türkçe ve Moğolca ortak unsurları çeşitli evrelere bölmek mümkündür. Evrelerin birinde Eski Uygurca Moğolcayı etkilemiş, Cengiz Han'dan itibaren Moğolcanın Türk dillerine etkisi güçlü olmuştur. Türk-Moğol etkileşmelerinin en önemli çağı Eski Uygurcanın etkisinden öncedir. Bu etkinin genellikle Ana Türkçeden değil, Çuvaş-Bulgar tipi bir Türk dilinden geldiğini görüyoruz.

Değindiğimiz çağda Moğolların dillerini bu şekilde etkileyebilecek tek toplum Orta Asya Hunlarıdır. Bunlar MÖ 3. yy. ve MS 2. yy. arasında Çin'in kuzeyinde ve kuzey doğusunda en önemli güç olmuş, MS 2. yy.da Çin ve Hint-Avrupalı, Tohar oldukları düşünülen müttefikleri tarafından yenilgilere uğratılınca batıya göç etmiş, Hun konfederasyonunun bir kısmı MS 350 yılında Volga nehrine varmış, 370'te bu nehri geçip Avrupanın tümünü karıştırmıştır. Buna göre Ana Türkçenin lehçeleşmesi Orta Asya Hunlarından önce olmuş, Hunları yöneten Türk boyu Çuvaş-Bulgar tipinden bir dili konuşmuştur. Eğer Altay dilleri akrabalığı varsa, bu akrabalığın bu Hunların

öncesine rastlaması gerekmektedir ve bunu kanıtlamak daha mümkün olmamıştır.

Eğer vakit olursa veya bu konuda soru sorulursa Uygur Bozkır Kağanlığı'nda 1250 yıl önce milli din kabul edilen ve Doğu Türkistan Uygurlarının birçoğunun inandığı Mani dini ile Bosnalıların Bogomil dini arasındaki muhtemel ilişki konusunda da birkaç söz söyleyebilirim: Manicilik Mısır'da da önemli bir din olmuş, Orta Çağda Akdeniz'de Tunus'a, Fransa'ya kadar yayılmıştır.

TESAWWUF TRADITION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA – YESTERDAY AND TODAY

Ćazim HADŽIMEJLIĆ

Sarajbosna Devlet Üniversitesi, Sarajevo / Bosna Hersek

ABSTRACT

Tessawuf in Bosnia was established in 15 century. Dervishes were coming to Bosnia earlier even in the end of 14 century, before Sultan II Mehmed Fatih conquered Bosnia. They were establishing relations with local people and spread tesawwuf.

Tesawwuf in Bosnia found fertile ground and domicile people accept Islam through tesawwuf. Tesawwuf had different popularity through recent five centuries, from the time when it was very popular and until the middle of 20th century, when was forbidden. From seventies it was again accepted by Islamic community when again dervishes lodges open for public. In this century tesawwuf again is more and more popular.

Today we have survived just few tesawwuf buildings from ottoman period. However, we have left plenty of tesawwuf literature and other written work, which proves strong tesawwuf tradition in Bosnia.